

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΚΑΘΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΡΟΥ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1952

Ε.Υ.Δ. Π.Ε. Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ROBERT LEVESQUE

ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ

«Στὸ νησί ποὺ γεννήθηκα, τὴ Λευκάδα, διηγείται ὁ Ἅγγελος Σικελιανὸς στοὺς φίλους του, οἱ αἰτισμοὶ εἶναι συχνοί. Ὅταν εἶμουν μικρὸς τοὺς φοβόμουνα γιατί πίστευα πὼς αὐτὸς ὁ θόρυβος ἔβγαινε ἀπ' τὴ ντουλάπα, ἀλλὰ εὐθὺς μόλις ἔμαθα πὼς ἡ Γῆς ἢ ἴδια χοροπηδοῦσε, ἡ χαρὰ μου δὲν εἶχε πιά ὄρια· ἤθελα νὰ ὀρμήσω ἔξω, γιὰ νὰ συγκεκριάσω τὴ χαρὰ μου μὲ τὴ χαρὰ τῆς μάνας· γῆς· δὲ μπορούσαν νὰ με συγκρατήσουν». Συνέβηκε κάποτε νὰ ξυπνήσουν τὸ μωρὸ μὲς στὴ νύχτα· τὸ σκεπάζουν μ' ἕνα σάλι καὶ τὸ παίρνουν ἔξω. Εἶχε πιάσει φωτιά στὸ πατρικὸ σπιτί. Ἄπ' ὄλ' αὐτὰ τὸ παιδί δὲν πῆρε εἶδηση· καμιὰ θύμηση δὲν τοῦμεινε· μονάχα ἔμεινε γιὰ πάντα μὲς στὰ μάτια του. ἀ μ ε τ ἄ λ α χ τ η κ ι ἄ λ ἄ κ ε ρ η, ἡ εἰκόνα τοῦ ἀστροκέντητου θόλου. Ὁ Σικελιανός, καὶ σήμερα ἀκόμα, σὰ θέλει ν' ἀνακαλέσει ἕνα κατὰστερο στερῶμα, εὐθὺς αὐτὴ καὶ μόνη τὴν πρώτη ἐκείνη νύχτα

πλημμυρώντας ἡλιους

μπρὸς στὰ παιδικὰ του μάτια, καὶ τὴν πρώτη του ἔκσταση, ξαναφέρνει στὸ νοῦ του.

*Je vous salue, Enfants de la première nuit,
Heureux astres divins...*

τραγουδοῦσε ἀλλοτινὰ ὁ Ρονσάρ καὶ νὰ ποὺ ξεπετιέται στὴ γῆ κιόλας τῆς Ἑλλάδας, στίς 15 τοῦ Μάρτη 1884, ἕνας καινούργιος τραγουδιστής, ποὺ ὁ λόγος του θὰ ξανάφερνε τοὺς θεοὺς πάνω στὴ γῆ.

* * *

Ἡ Λευκάδα δὲν εἶναι ἕνα πρόχορο, γελαστὸ νησί, καθὼς ἡ Ζάκυθο ἢ ἡ Κέρκυρα, ποὺ τὸ γλαυκὸ τους ντύνει μὲ κρύσταλλο ὀλάκερο τὸ ἔργο ἑνὸς Σολωμοῦ. Ὡς ἀκουμπάει στ' ἀρχαία Ἀκροκεραυνία δρη, τοῦτο τὸ νησί εἶναι μιά προέχταση τῆς Ἀκαρνανίας, ἀπ' ὅπου μιά γλώσσα θάλασσας τὸ χωρίζει. Κ' ἡ ἀρχαιότητα τὴν εἶχε πὸ πολὺ, τὴ Λευκάδα, γιὰ χερσόνησο· ὁ Θουκυδίδης μᾶς πληροφορεῖ πὼς κουβαλοῦσαν ἐκεῖ στοὺς ὠμούς τὰ καράβια, πάνω ἀπ' τὸ λασπερὸν ἰσθμὸ. Σήμερα διασχίζει τὸ βάλτο ἕνα κανάλι, καὶ τὰ μικρὰ βαπόρια μποροῦν καὶ κάνουν τὸ γύρο τοῦ νησιοῦ. Οἱ κάτοικοι ὡστόσο παραμένουν χωριάτες καὶ δὲ νοιάζονται νὰ τρέχουν τίς θάλασσες ὅπως οἱ κάτοικοι τῶν ἄλλων Ἰόνιων Νησιῶν, μόνον προτιμᾶνε νὰ μπολιάζουν τίς ἐλιές καὶ νὰ θρέφουνε κοπάδια. Ἀγροτικὴ καὶ βουκολικὴ, ἀν καὶ περιτριγυρισμένη ἀπὸ νησάκια,

καὶ γεμάτη κόλπους, ἡ Λευκάδα ἐνώνει, θαρρεῖς, τίς δυὸ μορφές τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς: θάλασσα καὶ βουνὸ σμίγουν σ' αὐτὴ ψαράδες καὶ βοσκοί, ὅπως ὁ Γλαῦκος, συναλλάσσονται στὴ Λευκάδα. Σπάνια τύχη· γι' αὐτὸν ποὺ ἔμελλε ν' ἀνυμνήσει τὴν ἐλληνικὴ Γῆ καὶ τὴν ἐλληνικὴ Φυλὴ, νὰ βρεθεῖ κάτω ἀπ' τὰ μάτια του μιά μικρογραφία τῆς Ἑλλάδας. Ἐδαφος, βλάστηση καὶ βουνὰ ἰσομοιράζονται κεῖ· τίποτα πὸ διαφορετικὸ ἀπ' τίς δυὸ ἀντίθετες μεριές τοῦ νησιοῦ. Ἡ μιά ποὺ κοιτάει πρὸς τὴν Ἀθήνα, εἶναι χαμογελαστή· βαλανιδιές καὶ πλατάνια θρασομανοῦν· ἡ θάλασσα, ἴδια σὰν ἕνα μεγάλο φιδόντ σπαρμένο μ' ἕνα μικροσκοπικὸ ἀρχιπέλαγος, ξαποσταίνει στὴν ἀπανεμίᾳ. Ἡ ἄλλη μεριά, τῆς Ἁγίας Μαύρας, λίκνο τοῦ Σικελιανοῦ, εἶναι τραχειά, σκυθρωπῆ. Ἀνάμεσα ἀπὸ σταχτιές ἐλιές καὶ σὰ ν' ἀναδύεται ἀπὸ βάλτους, ἡ κωμόπολις τῆς Ἁγίας Μαύρας—πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ—ξεδιπλώνεται, στεφανωμένη μὲ τὸ βενετσιάνικο κάστρο τῆς. Ὁ Ἰσκιος τῶν βουνῶν τῆς Ἠπείρου, ἡ γειτνίαση τῆς Δωδώνης, ὀρίζουν ἀσπηρὰ τὸ θαλασσόβαλτο κ' ἡ θάλασσα—ἡ ἀρχαία Σικελικὴ θάλασσα—κυλάει, κατὰ τὴ Δύση, στὸ ἄπειρο, συχνὰ φουρτουνιασμένη ἀπὸ φοβερὲς τρικυμίες.

Θυμόμαστε πὼς στὴν τελευταία ραψωδία τῆς Ὀδύσσειας, ὁ Ἑρμῆς ὀδηγεῖ στὸν Ἀσφοδελο Λειμῶνα τίς ψυχές τῶν Μνηστήρων καὶ πὼς τὸ ὄλο βράχια Ἀκρωτήρι, ποὺ ἡ «ἄσπρη πέτρα» του σημάδευε τὴν εἴσοδο τοῦ Ὠκεανοῦ τῶν Ἰσκιῶν, εἶναι ἕνας σταθμὸς αὐτοῦ τοῦ ταξιδιοῦ. Οἱ σχολιαστὲς τοῦ Ὀμήρου, στ' ἀλήθεια, δὲ συμφωνοῦν στὴν τοποθέτηση τοῦ Ἀκρωτηριοῦ, ἀλλὰ τὸ ἀκρωτήρι τῆς Λευκάδας, σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τοῦ Βικτόρ Μπεράρ, ἀξίζει σίγουρα τ' ὄνομά του τῆς Ἀσπρῆς Πέτρας «μὲ τὴ φωτεινὴ ἀπλότητα τῶν κάθετων βράχων του». Χρησίμευε ἀκόμα καὶ γιὰ δείχτης στοὺς θαλασσοπόρους ποὺ, στοὺς ὀμηρικὸς χρόνους, βλέπανε σ' αὐτό, τὸ ἴδιο τὸ τέρμα τοῦ ἡλιοῦ ποὺ βασιλευε καὶ τὴν εἴσοδο τοῦ Βασιλείου τῶν νεκρῶν. Κ' ἔπειτα, δὲν εἶναι τόσο ἡ ὀμηρικὴ παράδοση ποὺ μπόρεσε νὰ προσφέρει μί' ἀπροσδόκητὴ εἰκόνα τῆς ἀθανασίας σ' ἕνα παιδί, ὅσο ἡ καταπληκτικὴ ἐκμετάλλευση ἀπὸ τοὺς νεοπυθαγόρειους τοῦ Πηδῆματος τῆς Λευκάδας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς Σαπφῶς. Ἡ Σαπφῶ δὲν εἶναι πιά γι' αὐτοὺς ἡ ποιήτρια ποὺ σπαράχτηκε ἀπ' τὸν ἔρωτα, ἀλλὰ ἡ εἰκόνα τῆς ὀλοκληρωτικῆς μνημένης ψυχῆς, ποὺ δὲν διστάζει, τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ Ἀπόλ-

οικό ζήτημα δὲν εἶταν παρὰ ἓνας σταθμὸς. Ἡ Ἑλλάδα ἀπελευθερωμένη ἀπὸ μιὰ σκλαβιά αἰώνων, εἶχε μπεῖ ἀπότομα στὸν καινούργιο κόσμο καὶ κυριεύθηκε, κάπως ἀσυλλόγιστα, ἀπ' τὸν πειρασμὸ νὰ μπάσει στὸ κλίμα τῆς, ὅλους τοὺς τρόπους οὖτοῦ τοῦ κόσμου. Εἶταν καιρὸς τὴν νὰ χωριστεῖ ἢ ἦρα ἀπ' τὸ στάρι. Πῶς ἡ Ἑλλάδα, ποὺ εἶχε μείνει ἔξω ἀπ' τὴν κίνηση τῆς Ἀναγέννησης, θὰ μπορούσε νὰ ξαναπροφτάσει τὴν ἱστορική της καθυστέρηση; Ἀσφαλῶς, ὄχι βέβαια μὲ τὸ νὰ προσθέσει οἱ γνώσεις τῆς μερικές ἄλλες, δοχὴμα ἀφομοιωμένες, καὶ νὰ υλοθετήσῃ ἕνεες, μακρινές συνήθειες. Ἡ Ἑλλάδα ἔχει μιὰ βαθεῖα παράδοση· αὐτὴν πρέπει νὰ ξανακάνει χτήμα τῆς, κάτου ἀπ' τὴς ἐντελῶς ἐξωτερικές ἐπιδράσεις τῆς Εὐρώπης, γιὰ νὰ ξαναβρεῖ σύγχρονα τὸ παγκόσμιο πνεῦμα τῆς. Ἡ Ἑλλάδα δὲν θὰ μπορέσει νὰ σκεφτεῖ μὲ τρόπο γόνιμο καὶ νὰ σμίξει τὴ φωνή της στὴν «εὐρωπαϊκὴ συναυλία», παρὰ μὲ τὴ μοναδικὴ προϋπόθεση νὰ εἶναι ἑλληνικὴ αὐτὴ ἡ φωνή — κι ἀκριβῶς ὁ λαὸς, ἡ ποίησή του, εἶν' ἡ ἀνάγκη ν' ἀκουστεῖ.

Ἡ λαϊκὴ παράδοση ἑνοαρκωνόταν ὁλοζώντανη μπροστὰ στὸ νεορὸ Σικελιανὸ καὶ τὴν ἀδερφή του Πηνελόπη, — λίγα χρόνια μεγαλύτερη του — στὴ ρυτιδωμένη μορφὴ τῆς γριᾶς βάνιας τους: «Ὁμως τί εἶτανε γιὰ μᾶς αὐτὸ τὸ πρόσωπο σὲ κείνο τὸν καιρὸ καὶ τί κρυβότανε γιὰ μᾶς σὲ κείνες τὶς βαθύτατες ρυτίδες, θάταν δύσκολο καὶ τώρα νὰ τὸ πῶ», ἔγραψε στὰ 1942. Ἐνα μεγαλεῖο σιβυλλικὸ ἀνάδινε αὐτὴ ἡ ἴδια σὺν τὴν Κουμαῖα Σίβυλλα τοῦ Μιχαηλάγγελου, χωριάτισσα ποῦ, πότε-πότε, τὰ βράδια, καθισμένη, μὲς στὸ μούχρωμο, ἀνάμεσα στὸν Ἄγγελο καὶ τὴν Πηνελόπη, ἀρχίζε νὰ τοὺς διηγίεται ἀτέλειωτες ἱστορίες. «Καὶ δίχως ἄλλο, στὴ διήγηση ἐκείνη αἰσθανόμαστε ὅλοι τότε πῶς ὑπῆρχε κάτι ἀπειρα βαθύτερο ἀπὸ μόνη τὴ σοφία καὶ τὴν πείρα ἑνὸς ἀτόμου, καὶ κάποτε στ' ἀφτιά μας ἡ φωνὴ τῆς μᾶς ἐφάνταζε πῶς ἔβγαινε ὁλόγισα ἀπ' τὴν ἴδια μὲς τὴ γῆ». Ἡ Πηνελόπη φλεγόμενη ἀπὸ ζῆλο, μάθαινε τὸ ροδάνι, τοὺς χωριάτικους χοροὺς καὶ προπαντὸς τὰ δημοτικὰ τρογοῦδια καὶ, κάποια βράδια, διάβαζε στὴ δασκάλισσά της, σὺν γι' ἀντίδωρο στὰ ὅσα τῆς μάθαινε, μερικὰ ἐξοχα ἀποσπάσματα ἀπ' τὴν κριτικὴ ποίηση, ἀπ' ὅπου ὁ μικρὸς Ἄγγελος δὲν ἀφῆνε νὰ τοῦ ξεφύγει λέξη.

Ὅπως πολλές ἀρχοντικές οἰκογένειες τῶν Νησιῶν, οἱ Σικελιανοὶ εἶδαν τὴν περιουσία τους νὰ ἐξανεμιζέται λίγο-λίγο· χρειάστηκε νὰ πουλήσουν κομμάτι-κομμάτι τὴν προγονικὴ κληρονομιά καί, ὕστερα ἀπ' τὴν πυρκαγιὰ τοῦ παλιοῦ σπιτιοῦ τους, ἡ οἰκο-

γένεια ἔπρεπε νὰ βουλευτεῖ σ' ἓνα σπίτι ποῦ νοικιάσανε στὴν Ἀγία-Μαύρα, στὴν παραλία. Ἀλλὰ οἱ περιουσιακὲς ἀναποδιὲς ἐλάχιστα ἐνδιαφέρονε τὸ νέο ἀγόρι, ποῦ τρέχοντας ἐδῶ κ' ἐκεῖ μὲς στὸ νησί, σὲ λίγο εἶταν πιὰ, παντοῦ ὅπου ἤθελε βρεθεῖ κ' ἤθελε σταθεῖ, σὺν στὸ σπίτι του. Καθὼς ἔπεφτε ἀπὸ ἐκπληξη σ' ἐκπληξη, ἓνας ἀπλὸς κήπος, ἓνα νιογέννητο ζῶο, μὰ ποῦ τ' ἀνακάλυπτε μὲς στὴν ἔκσταση, τοῦ φανέρωναν ὅλα τὰ μυστικά του σύμπαντος. Καταλάβαινε ἀπὸ ἐνοστιχτο τὴ βαθεῖα τους ἐνότητα κι αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν ποθοῦσε τίποτ' ἄλλο, παρὰ ν' ἀφομοιωθεῖ μὲ τὸ Πᾶν. Καὶ τὰ παιχίδια του ἀκόμα χρησίμευαν στὴ μύση του. Κιόλας, σ' ὀρισμένες στιγμές, τοῦ εἶταν εὐκόλο νὰ ξαναγυρίσει στὸν κόρφο τῆς Μάνας-Γῆς, νὰ ταυτίζεται, ἀκίνητος κι ἀμίλητος, μὲ τὴν ἴδια τὴν ἀνασαιμιά της.

Ὡς ἔπεφτε τὸ δελι

ἐγὼ κρεμώντας στὸ παράθυρό μου, ἀπάρθενο παιδί,
σὲ λιγαριὰς κλουβὶ τὸ γρύλο,
ἀπίθωνα τὸ νοῦ μου, τότε,
στὸ βαθὶο τοῦ κόσμου ἀνασασμὸ!

Κάποια ὀρφικὴ ρῆση, ἐξομολογεῖται ὁ Σικελιανός, δὲν ἔπαψε νὰ τὸν κυβερνάει σ' ὅλα κερῆ τῆ ζωῆ του — καὶ σίγουρα, βράδι-πρωτὶ, καθημερινά, τὴν ἔχει στὸ στόμα του: «Εἶμαι γιὸς τῆς γῆς καὶ τοῦ κατώτερου οὐρανοῦ· νὰ γιατί ἡ φυλὴ μου εἶναι ἀθάνατη». Ἄν ὁ νέος Διόνυσος, κατὰ τὸν Νόννο, «παρτηροῦσε κατάπληχτος τὴ στρογγυλάδα τῶν ἀστεριῶν τῆς πατρίδας του», ὁ μικρὸς Σικελιανός, ἀπὸ ἐνοστιχτο ξανάκανε τὶς χειρονομίες τοῦ Θεοῦ. Μαζὶ του ἡ μυθολογία, τὸ μυθικὸ παρελθὸν τῆς Ἑλλάδας, θαρρεῖς ξαναγεννιόταν. Ὁλάκερος ὁ Ὀλυμπος χαμογελοῦσε πάλι. Ὁ θίασος τῶν θεῶν, ποῦ ἄλλοτινὰ εἶχε ξαναγυρίσει στὸ βουνό, ρίχνοντας μιὰ θλιμμένη ματιὰ στοὺς ἀχάριστους ἀνθρώπους, πσιωδρόμιζε. Ποιοὶ ξεστρατισμένοι θαλασσινοὶ μπόρεσαν ν' ἀκούσουν νὰ διαλαλιέται κει-κοντὰ στὴ Λευκάδα, πῶς πέθανε ὁ Μέγας Πάν; Ὁ θρύλος ἀνασταίνόταν σὺν παγανιστικὸ χρῆσμὸ τοῦ Σικελιανοῦ. Ὁ ἴδιος, ἀργότερα, περιέγραψε τὸν ἑαυτὸ του γονατιστὸ ἀπ' τὰ παιδικὰ του κιόλας χρόνια, σὺν ἰκέτη μπροστὰ στὴ Φύση — κοὶ ξαναβλέπουμε τὸν μικρὸ εὐλαβικὸ πίνακα τοῦ Πουσσέν ποῦ ἔχει γονατιστὸ τὸ μικρὸν Ἀνακρέοντα, μ' ἐσθῆτα λεβίτη, τὶς παλάμες ἀνοιχτές, στὰ πόδια τοῦ Διόνυσου, θρισμβευτικὰ γυμνοῦ, ὁ ὁποῖος τοῦ χύνει τὸ νέκταρ μὲς στὸ ἀνοιχτὸ σ' ἔκσταση στόμα του.

Ὁ Σικελιανὸς προσδιόρισε τὴν ἐφηβεία του ἓνα ἀγνὸ μιμῶδραμα σὺν κόρφο τῆς φύσης. Ἀπ' τὴν ἀρχὴ κιόλας θέλησε νὰ συντονίσει τὸ ρυθμὸ τῆς ζωῆς του μὲ τὸ ρυθμὸ τῶν κόσμων. Εἰδοποιημένος ἀπ' τὴ μυστικιστικὴ του αἰσθησι, εἶχε πραγματώσει ἐντὸς τοῦ τὸ κενό, γιὰ νὰ δεχτεῖ τὴν

νον τὸν νοῦν σου ἀπὸ ὅσες περισπωμένες ἐγράφηκαν, ἀπὸ τὴν ἐφεύρεση τῆς Ὀρθογραφίας ἕως τώρα, ἐοῦ ὁμιλεῖς γιὰ ἐλευθερία;» (Σημ. τ. Μετ.)

Ίδια την πνοή της δημιουργίας. Κι αφήνόταν ο' αὐτὴν ὑπάκουος. «Ἀφ' ἡνὰ τὰ πράγματα νὰ μπάζουνε σιγά-σιγά μὲς στὴν ψυχὴ μου τὸ ἰδιαίτερό τους φῶς, ἀπ' τὸ χαλίκι ὡς μὲ τὸν ἥλιο κι ὡς μὲ τ' ἄστρα καὶ βαθμιαία νὰ τ' ἀνεβάζουν ἀπ' τὰ νεύρα μου, σὰ λάδι πρὸς τὸ λύχνου τοῦ παρθένου αὐθόρμητοῦ μου λογισμοῦ». Ἀυτὴ ἡ ἐσώτατη ἀρμονία μὲ τὸν κόσμον, αὐτὴ ἡ ἀπόχτηση μιᾶς ψυχῆς ἀπ' τὴν παγκόσμια ψυχὴ, κατάληγε τέλος στὴ δυνατότητα «μιας ἀμεσης συμβολοποίησης». Ἡ φύση εἶχε παραδώσει ὅλα τὰ μυστικά της στὸν ποιητὴ· εἶχε βαλθεῖ «νὰ χορεύει γυμνὴ μπροστά του», σύμφωνα μὲ τὴ ρῆση τοῦ Σολωμοῦ. Τὸ ἐνστικτοῦ τοῦ εἶχε ἀποκαλύψει τὴν ἀκεραιότητα τοῦ κόσμου, στὸ σημεῖο ποὺ κάθε μεταφορά, κάθε ἀναλογία, ὡς ἐρχόταν στὴν ἐπιφάνεια ἀπρόσμενη κι ὡστόσο ἀναπόφευκτη, ἔμοιαζε στὸ ἐξῆς ἀποσπασμένη ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν κόρφο τῶν Μητέρων· ὁ Σικελιανὸς εἶχε ξαναγυρίσει «μὲς στὴν κοιλιὰ τῆς δημιουργίας» καὶ τώρα δοκίμαζε κιόλας μαζί της «τὰ πρῶτα βήματα ἑνὸς διθυραμβικοῦ χοροῦ».

Οἱ ἦχοι ἄς χτυπᾶνε στὸ κορμὶ τοῦ ὀλοῦθε
ὡς τὸ σφυρὶ ποὺ πλάθει τὸ ἀνακουφωτὸν ἀσῆμι μέσαθε,

Ἀπὸ τὴν κατάτυφλη νυχτιά
βαστημένος ἀλαφρά ἀπὸ τίς μασχάλες,
ἀφήνοντας τὸ βάρος μου σὲ χέρια ποὺ δὲ γνῶριζα,
πετώντας μπρὸς χορευτικὸ τὸ πόδι,
ἐπρωτοβγήκα, γῆ μου, στὰ ὄριμα ὄργια σου.

Τὸ χῶμα εἶτανε τεντωμένο,
καθὼς τὸ τομάρι τοῦ βοδιοῦ στὸ τύμπανο,
γιὰ μένα ποὺ ἐδοκίμαζα μονάχα τότε
μὲ τὴ φτέρνα τὸ ρυθμὸ!

«Τὰ μονοπάτια τοῦ νέου εἶναι γνωστὰ» λέει ἡ Γραφή, ἀλλὰ κ' ἡ σοφία ἀκόμα τοῦ Ἐκκλησιαστή, θὰ μπορούσε νὰ μᾶς βοηθήσει νὰ μποῦμε στὰ ἴχνη τῶν μονοπατιῶν ἑνὸς ἔφηβου ποιητῆ, νὰ βροῦμε τοὺς δρόμους ποὺ τοῦ δίδαξε ἡ ἀγάπη; Πῶς νὰ τὸν ἀκολουθήσουμε ἀφοῦ, ἐφαρμόζοντας τὴ συμβουλή τοῦ Πυθαγόρα, ἀποφεύγει πάντα τοὺς μεγάλους δρόμους;

Ἄς ἀκολουθήσω σιωπηλὸς καὶ γλήγορος,
ὦ γῆ μου,
τὰ μεγάλα σου κλεισμένα μονοπάτια!
Τί εἶναι τὸ θεῖο σου νέμα,
ποὺ μὲ κράζει κάθε μέρα
τόσο ἀδύη;

Πάνω ἀπ' τίς κοιλάδες, πάνω ἀπ' τοὺς λόφους, μοιράζεται τὰ σκιρτήματα τῆς ἀναγάλιας τους κι ὀρμαίει μὲ ἀνεξάντλητη πνοὴ τὸν ψυχῶναι. Πάντα μοναχικός, κι ὡστόσο μὲ τὴ συνοδεία τριγύρα του τῶν σα-

τύρων, κυλιέται πάνω στὸν κόρφο τῆς Κυβέλης, γιατί

...la terre est nubile et débordé de sang.

Τὸ νιὸ ἀγρίμι σηκώνεται πάνω κ' ἡ θεϊκὴ ἀποκοτιά του τὸ φέρνει μὲς στὸ χιλιόχρονον ἐλιώνα τῆς Λευκάδας, ὅπου οἱ πιστικοί, ἀπ' τὰ ὀμηρικά τὰ χρόνια, δὲ σταμάτησαν νὰ σαλαγᾶνε τὰ κοπάδια τους, οὔτε ν' ἀλλάζουν ἴσκιον κάθε τόσο, γιατί ξαίρουν πῶς ὁ ἴσκιος

δὲν εἶναι ὁ ἴδιος κάτου ἀπ' ὄλες
τίς ἐλιές.

Ἄνάμεσα ἀπ' τὸν ἀσημένιον ἴσκιον, κάθε φύλλο μὲ χίλια στραφαλισμάτα δονίζεται κι ὁ νέος θαμπωμένος ἀνοίγει διάπλατα τὰ ματόφυλλά του

γιὰ νὰ μὴν πέσει ἀπὸ τὸ φῶς
τὸ μέγα οὔτε μιὰ στάλα.

Ἡ ἀνασαιμιὰ τῆς εὐτυχίας τὸν ἀγγίζει, ἡ ἀρχαιότητα δονίζει τὸ στήθος-του καὶ φωνάζει:

Καὶ χύθη μέσα μου ἡ ψυχὴ
ἡ ἀρχαία ποὺ μὲ τὸ μέλι ἔχω ἀναθρέψει.

Οἱ βοσκοί, κοντὰ του, ἔχουν διαφυλάξει στὴν ὀμιλία τους πανάρχαιες λέξεις, ποὺ ἡ ρίζα τους εἶναι δωρικὴ, καὶ ποὺ μένουν παρθένες, κατάφορτες ἀπ' ὄλη τὴ δροσιά τῆς γῆς. Τὸ νέο ἀγόρι τοὺς ἀκούει εὐλαβικά. Κιόλας στὸ πατρικὸ σπίτι μεταχειρίζονταν μόνο λέξεις τῆς ζωντανῆς γλώσσας, ἀλλὰ μὲ τοὺς πιστικούς γινόταν κ' οἱ λέξεις γτύνονταν ἕνα πρωτόγονο θέλγητρο, τόσο ἀμεσα δεμένο μὲ τὸ πραγματικὸ, ποὺ στὸ στόμα τῶν βοσκῶν ἐκφράζανε τὸ ἀντικείμενο ὀλάκερο, μὲ τὴν ἰκμάδα του καὶ τὴν πρώτη του δύναμη. Ἡ ποίηση κυμάτιζε στὴν καθαρὴ μορφή της, πάνω στοὺς λόφους καὶ τὰ λειβάδια τῆς Λευκάδας. Ὁ ἔφηβος δὲν εἶχε παρὰ νὰ τὴν ἀδράξει· θέρριζε σιωπηλὰ τίς λέξεις τίς πιὸ ἱκανές γιὰ νὰ ἐκφράσουν αὐριο τὴν ἴδια τὴν καρδιά τῶν πραγμάτων. Ἡ λέξη μπροστά του, γινόταν ἕνα μὲ τὸ ἀντικείμενο· ἐνιωθε τὴ μαγικὴ τῆς δύναμη κ' ἡ ἴδια ἡ φύση κιόλας ἀποκρινόταν στὴ φωνὴ του. Ὁ Ὀρφέας ὑπόταζε, ἄλλοτε, μὲ τὴ λύρα του τ' ἀγρίμια· ὁ Σικελιανὸς μὲ τὴ δύναμη τοῦ λόγου, χωρὶς καθόλου νὰ ξαφνιαίνεται, γιατί ζοῦσε καθημερινὰ τριγυρισμένος ἀπ' τὸ ὑπερφυσικὸ, θὰ πραγματώσει σὲ λίγο τὸ Θάμα τοῦ Ξάστερου Ἡχου:

Καὶ νὰ—ἕνα βόδι π' ἀγγίξεν
ἡ μύγα, κι ὡς φίδι
ὄλη του ἐλόγαι τὴν κοιλιὰ,
τὰ κέρατά του ἀνάμεσα
στὰ σκέλια του ἐχτόπια, κ' ἐβλεπε
στὴ λαύρα του σκοτίδι,
στὰ μάτια ἡ φλέβα ἐφούντωσε

καί τὸ σκοινὶ εἶχε κόψει
νὰ σκλημηθῆσαι στὸ γκρεμὸ —
ἢ κρῶα φωνή μου, ξάστερη,
τὸ ἀλάφιασε, τὸ χάδεψε
σάν ἴσκιος, τὴν ἀκράτητην
ὀρμὴ του εἶχε ἀντισκόψει.

Τὸ ἀγόρι ὥστόσο μεγάλωνε, χαϊδεμένο τῶν θεῶν. Ξυπνοῦσε κάθε πρωί, σάν στὸ κατώφλι τοῦ παραδείσου, καί μι' ἀπέραντη ἀνατριχίλα φανέρωνε ἐντὸς τοῦ τὴν ἐφηβεία, ἀλλὰ ὄχι μὲς σ' ἐμιά σ τ ε ν ἢ κ ρ ἰ - σ ἠ εἶταν, δηλώσε ἀργότερα, μιὰ ὄλο καί βαθύτερη ἐπικοινωνία μὲ τὴ φύση καί μι' ἀνταλλαγὴ δυνάμεων· ὁ πόθος δίχως ὄρια πρὸ διατρέχει τὸ σὺμπαν ἔμπαινε ἐντὸς τοῦ γιὰ νὰ ξεπηθῆσαι ἀπὸ κεῖ σ' ἐνθετὴ λάμψη. Στὸ βάθος τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ ἐνωθε ἕνας ἀητός νὰ συστρέφεται προσπαθώντας ν' ἀρπάξει τὴ σάρκα του πηγαίνοντάς τὴν ὡς τὰ οὐράνια. Περπατοῦσε μὲ μεγάλα βήματα, λαχανιάζοντας, θαμπωμένος καί κυριευμένος ἀπὸ ἕνα τυφλὸ πάθος. Συχνὰ ἕνα λειβάδι μ' ἀσφοδέλια, πού τὸ διάβαινε σάν ἴσκιος, δίχως νὰ τὰ τσακίζει στὸ περασμά του, τοῦ κοινοῦσε τὴ διάφανη εἰρήνη του, καί δρόσιζε κεῖ μέσα τὸ πρόσωπό του.

Κάποια μέρα ὁ νέος ξεχούθηκε ἀνάμεσα σ' ἀσφοδέλια καί, χωρὶς νὰ σταματήσει πουθενά, σκαρφάλωσε μεμιὰς σ' ἕνα λόφο, πάνω ἀπ' τὴν Ἀγία Μαύρα, ὅπου ὀρθώνονται ἀκόμα κυκλώπειοι βράχοι—ἰσχυρὰ συγκροτήματα ἀπὸ πέτρα τραχεῖα, χιλιόχρονα τεῖχη, πού ἔκαναν τὸν Παισιανὴ νὰ τὰ χάνει, γιατί, λέει, «καθεμιὰ ἀπ' αὐτές τις πέτρες ἔχει τέτοιο δγκο, πού ἕνα ζευγάρι μουλάρια δὲν θὰ κατάφερνε κὰν νὰ κουνήσει οὔτε τὴν πιὸ μικρὴ τους».

*Ἡ πείνα μου ἔσκουζε φηλά
στὸ μεσημέρι ὀπόβραζε
καί τὸ λαιμὸν ἐλόγαε
σ' ὄλη τὴν πλάση ἀντάμα...

Τὸ μεσημέρι ἔφλεγε τὸ λόφο· ἀόρατα τζιτζίκια χτυποῦσαν ἀκούραστα τὰ φτερά τους· ὄλα φλέγονταν. Πείνα, δίψα, φωνή, χορός, ὄλα μαζί ἐρεθίζανε τὸν ἐφηβο, πού εἶταν μεθησμένος ἀπὸ νηστεία καί φλόγα. Φύση, δὲν θὰ τὸν λυπηθεῖς; Οἱ γροθιές του, τὰ δόντια του σφίγγουνται, τὰ μάτια του δὲν ἔχουνε πιά δάκρυα. Ἡ δόξα, ἡ λησμονιά, τί θὰ εἶταν πού θὰ μπορούσε νὰ ἰκανοποιήσει αὐτὴ τὴν ἄγρια ὄρεξη; Μὲς σ' αὐτὴ τὴν ἐρημιὰ, ἀνάμεσα σ' ἐκείνες τις πρωτόγονες πέτρες, Ἀπόλλωνα! νὰ ἡ δάφνη σου· μονάχα αὐτὴ φυτρώνει ἀνάμεσα στὸ βράχο κι ὁ νέος ρίχτηκε κιόλας πάνω της· ἀδιαφορώντας γιὰ τὴ φλούδα, δαγκώνει τὸν ἴδιο τὸν κορμὸ, μασσάει τὰ σκουροπράσινα φύλλα, κ' ἡ δοξασιμένη πικράδα, ζεστὴ ἀπ' τὸ μεσημέρι, τὸν κάνει ἐπιτέλους νὰ κοινωνήσει μ' ὀλάκαιρη τὴ φύση. Ἐνα μπάλαμο ξεχύνεται μὲς στὸ αἷμα του, πού ἡ ὀρμὴ

τοῦ ξάφνου μετριάζεται· οἱ χτύποι τῆς καρδιάς του καταλαγιάζουν. Ἡ ἀπολλωνία δάφνη, σ' αὐτὴ τὴν ἄγρια μετάληψη, κατέβηκε ὡς μὲ βαθεία του καί τοῦ φλέγει τὸ στήθος.

Κατὰ τὰ 1900, ἀρχίσανε ἀνασκαφές στὰ ριζὰ τῶν κυκλώπειων τειχῶν κ' ἡ Μοῖρα, μιὰ μέρα, ἔσπρωξε τὸ νέο νὰ πάει νὰ τίς δεῖ. Ἀκριβῶς ἐκείνη τὴ στιγμὴ μόλις εἶχαν ἀνοίξει ἕναν τάφο. Ὁ Σικελιανὸς τρέχει κοντά, σκύβει καί νά, ἀστραπιαῖα, παρουσιάζεται μπρὸς τοῦ ἀνέπαφος, ξαπλωμένος μὲς σ' ἄρματά του

μ' ὄλα του τὰ δόντια στὸ σαγόνι σφηνωμένα.

πιὸ λαμπερὰ ἀπ' ὄλα ὄσα λάμπανε ἕνα γύρω, ἕνας πολεμιστὴς τοῦ παλιοῦ καιροῦ. Τὸ φύσημα τοῦ ἀγέρα σκόρπισε γιὰ πάντα τὴν ἄρασιὰ, ἀλλὰ ἐκείνη ἡ εἰκόνα ἔμεινε φωτεινὴ, σὰ χαίμαλι, μὲς στὴ μνήμη τοῦ ποιητῆ. Ὁ Σικελιανὸς εἶδε μὲ τὰ μάτια του ἕναν ἀρχαῖο. Ἀρχαῖος κι ὁ ἴδιος καί πού βεβαιώνει ἀκούραστα τὴ συνέχεια, σάν ἔξω ἀπὸ χρόνο, τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, αὐτὸς ὁ σύγχρονος δὲν παύει ν' ἀπλώνει χέρι ἀδερφικό στὸν ἀνώνημο στρατιώτη πού παρουσιάστηκε ξάφνου στὰ μάτια του, σὰ μι' ἀπόδειξη ἀθανασίας.

Ἡ οἰκογένεια Σικελιανοῦ, τοὺς μῆνες τοῦ καλοκαιριοῦ, νοίκιαζε τὸ σχεδὸν ἔρημο νησάκι τοῦ Ἀη - Νικόλα πού εἶναι ἀνάμεσα Λευκάδα καί Πρέβεζα, ἴδιο σάν ἀσπίδα ριχμένη στὴ θάλασσα, πού παλιά, τὸν καιρὸ τῶν Βενετοϊάνων, τὸ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ λοιμοκαθαρθῆριο. Ἐνα χαμηλὸ σπίτι, μιὰ ἐκκλησοῦλα, λίγα κλήματα καί προπαντὸς βράχια πού κρέμονται πάνω ἀπ' τὰ νερά, αὐτὰ εἶταν ὄλα κι ὄλα πού γέμιζαν τούτη τὴν ἐρημιὰ. Ὅταν περνοῦσαν οἱ μεγάλες ζέστες, οἱ γονεῖς ξαναγύριζαν στὴν πόλη, ἀλλὰ ὁ νεαρὸς εἶχε κατορθώσει νὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ μείνει μόνος, γιὰ τὸ φθινόπωρο, σ' αὐτὸ τὸ μικρὸ βασίλειο· ἕνας ὑπρέτης τοῦ φερνε πότε - πότε, μὲ τὴ βάρκα λίγα τρόφιμα καί τὸ ὄργιο τῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἐρημιᾶς μπορούσε ν' ἀρχίσει.

ἐδιάβηκα
τὴν τρισαβῆ μου ζήση,
καί στέρια τὴ δοκίμασα
ἀνάμεσα σ' ἀπέλαγα,
σὲ ὀλόφωτο ἐρμονήσι.

Θ α λ α σ σ α η τ ο ἰ , π λ α ν η τ ε ς π ἄ -
νω ἀπ' τὸ νησί, προσφέρανε καμιὰ φορὰ
στὸ νεαρὸ τοξότη ἕνα ἄ λ α φ ρ ὸ δ ε ἰ -
π ν ο . Ὁ πατέρας τῆς οἰκογένειας ξεχνού-
σε πάντα στὸ ἐρημητῆριο μερικὸς τόμους,
πού ὁ νέος τοὺς ἀνοίγε καί τοὺς ἐκλείνε
πάλι. Ἀλλὰ προπαντὸς μεθυμένος, φλε-
γόμενος δίχως σκοπὸ, σπαταλοῦσε τὴ
φλόγα του θωρώντας τὴ θάλασσα. Ἐν-
τὸν ρωτοῦσαν νὰ προσδιορίσει τίς μόνα-

χικές ασχολίες του, θ' αποκρινόταν, τὸ δί-
χως ἄλλο, ὅπως ὁ Σατωμπριάν ἀναθυμώ-
μενος τὸν πύργο του: «Τὸν περισσότερο
καιρὸ δὲν ἔκανα τίποτα.» Ὡ γόνιμη ραθυ-
μιά! Μοναξιά πού τὴν πλημμύριζε ἕνας ὀ-
λάκερος Ὀλυμπος ἀπὸ πόθους! Ἀπ' τὴν
τόσο κοντινὴ Ἀκαρνανία,

On entend les dieux rire, on voit leurs vagues tristes
Resplendir au-dessus des monts Aetosélaunes

Πότε-πότε ριχνόταν στὴ βάρκα του ὁ
νέος κ' ἐβγαίνει στὴν ἀχτὴ ἀνάσαινε πάλι
τὸ ἀρωμα τῆς γῆς προχωροῦσε μὲς στὰ
περιβόλια πού τὸν τραβοῦσε μ' ἀόρατη
φλογέρα,

Ressassant parfois dans l'herbe
Des fruits mordus par les dieux.

Σάν ξαναγύριζε στὸ νησί του, γεύοταν
βαθειὰ τὴ σιωπὴ ἢ σκέψη του γινόταν διά-
φανὴ ἀπ' τὴν πολλὴ μοναξιά.

Καὶ ὡς τὸ φίδι
πόγλυψε στὸν ὕπνο, κάτου ἀπ' τὸ δέντρο,
τοῦ σοφοῦ τ' αὐτιά,
νά καθαρῶσει τέλεια ἢ ἀκοή του ἀπ' τ' ἀνθρώπου τῆ
ἢ ἀμιλισιά ξαστέρωσε τὸ νοῦ μου. φωνή

Τὰ χαλίκια τοῦ γιαλοῦ,

τελειωμένα ἀπ' τὸ κύμα σάν αὐγά περιστεριοῦ.

τὸν διδάσκαν μὲ τὸν τρόπο τους. Κάποιες
μικρὲς πέτρες πολὺ γυαλιστερές καὶ γλυμέ-
νες ἀπ' τὴ θάλασσα, καὶ πού τὰ παιδιά τῆς
Λευκάδας τίς ὀνομάζανε δῖψες, δίνουν
μιά παράισηση δροσιάς ὅταν, μὴ ἔχοντας
τίποτα καλῆτερο, τίς βάζεις στὸ στόμα,—
κι ὁ Σικελιανός, σάν τοὺς γαβριάδες, ξεδι-
ψασε μ' αὐτές.

Καὶ τὴ βαθειὰ ἐδοκίμασα
τὴ δύναμή σου. Ἀκόμα
κάποτε ἢ θύμηση ἔρχεται

καὶ μοῦ εἰσβάει τὸ στόμα·
ὄλα τὰ ἐσάρωσες ἐσού.
Ἡ θεία σου γέψη
σάν ἕνα δεῦτερο βυζι μ' ἔχει ἀναθρέψει.

Γεννημένος δυὸ φορές ὅπως ὁ Διόνυσος
—ἀφοῦ διπλὰ βύζαξε—καὶ βαφτισμένος κιά-
λας στὴ φωτιά τίς πρώτες μέρες πού γεν-
νήθηκε,

—Ἐμέ, λεχώνα ἢ μάνα μου
στὴ μύρα τῆ μαρτιάτικη
πού ἔχε τὰ οὐράνια ἀνοίξει,
ἐσκώθη καὶ μὲ πήρε στὴν ἀγκάλη της,
τὸν πρῶτο κεραυνὸ γιὰ νὰ μοῦ δείξει!

δὲν εἶχε ὁ Σικελιανός, γιὰ νὰ συμπλη-
ρῶσει τὴ μύση του, μιὰ ὕστατη πείρα.

Μακριὰ στὰ κόματα
ἐλουζόμουνα ἔρημος,
σάν τοῦ πελάου θεότη..

ὅταν νὰ πού τρέχει γύρω ἀπ' τὸ νεο, σκί-
ζοντας τὰ κύματα, ἕνα χαρωπὸ καὶ πηδηχτὸ
κοπάδι δελφίνια. Αὐτὴ τὴ φορὰ ἡ συγκίνηση
στάθηκε πολὺ δυνατὴ. Ὁ ξαφνικὸς ἐρχομὸς
κι ὁ θορυβώδικος χορὸς τῶν δελφινιῶν τοῦ
κοινωνοῦσαν στὴ στιγμὴ μὲ ἀβυσσα-
λέα φρικίαση, πού μὲ μεγάλο κόπο
τὴ δαμάζει γιὰ νὰ ξαναφτάσει πάλι, ὄλος
σ' ἔκσταση, στὴν ἀχτὴ. Ἀπ' αὐτὸ τὸ
πρῶτο κοσμικὸ λουτρὸ κρά-
τησε πάνω σ' ὄλο τὸ σῶμα του μὲ ἀό-
ρατη ἀνταύγεια, ἴδια μ' αὐτὴ
πού ἔνωσε πάνω στὴ σάρκα του ὁ νεαρὸς
Διόνυσος ὅταν κολυμποῦσε πα-
ράμερα κι ἀνέμελος ἀκόμα,
μὲς στὰ νερὰ τοῦ Πακτωλοῦ.
Ὁ Σικελιανός, ἀναστατωμένος ἀπὸ ἀνείπω-
το σῦγκρυο, ξαναφτάνοντας, κολυμών-
τας στὴν ἀχτὴ, κουβαλοῦσε μὲς στὸν κόρφο
του μιὰν ἀστραφτερὴν ἀλήθεια καὶμποροῦ-
σε τώρα, «νιώθοντας τὸν ἑαυτὸ του ὄρκετὰ
Θεό», μὲ σίγουρο βῆμα νὰ βαδίσαι πρὸς τὴν
πόλη.

Μεταφρ. ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΣ

